

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa o stave pripravenosti škôl na riešenie problematiky šikanovania na gymnáziu a v strednej odbornej škole v školskom roku 2009/2010 v SR

Cieľom tematickej inšpekcie bolo zistiť stav pripravenosti škôl na riešenie problematiky šikanovania na gymnáziu (G) a v strednej odbornej škole (SOŠ). Školskí inšpektori vykonali inšpekcie v 80 školách, z toho na **32 G** a v **48 SOŠ**. Z celkového počtu škôl bolo 11 cirkevných, 8 súkromných, 7 škôl bolo s vyučovacím jazykom maďarským, 10 s vyučovacím jazykom slovenským a maďarským. Vyhodnotenie sa uskutočnilo na základe rozhovorov a zistení z dotazníkov zadávaných riaditeľovi školy, žiakom školy (G - 791, SOŠ - 1 428 respondentov) a členom žiackej školskej rady (G - 173, SOŠ - 254 respondentov).

Prevenia šikanovania

Problematiku prístupu k prevencii a eliminácii šikanovania v zmysle Metodického usmernenia MŠ SR č.7/2006-R k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach zapracovali sledované subjekty v rôznej miere a kvalite do pedagogickej a ďalšej dokumentácie školy (školský vzdelávací program, plán práce školy, plány práce metodických orgánov, školský poriadok). V 12 školách (15 %) mali vypracovaný samostatný interný dokument, ktorý obsahoval základné preventívne opatrenia i stratégie riešenia vyskytujúceho sa šikanovania.

V **školských vzdelávacích programoch** definovali školy požiadavky na profil absolventa vo vzťahu ku kompetenciám, ktorými má absolvent disponovať, pričom v rámci personálnych a interpersonálnych kompetencií bola zdôraznená schopnosť jedinca prispievať k vytváraniu ústretových medziľudských vzťahov, nevyvolávať osobné konflikty, predchádzať im. Na väčšine G mali problematiku zapracovanú prostredníctvom prierezovej témy osobnostný a sociálny rozvoj predovšetkým vo vzdelávacích oblastiach Človek a hodnoty, Človek a spoločnosť, Jazyk a komunikácia. V Košickom kraji si 1 G naplánovalo jej realizáciu formou kurzu so psychológom, v Žilinskom kraji integrovali túto problematiku aj v rámci multikultúrnej a mediálnej výchovy. Vo vyučovacom procese jej vymedzili najväčší priestor najmä v predmetoch etická výchova, náboženská výchova, náuka o spoločnosti, občianska náuka. V 2 školách v Bratislavskom kraji bola súčasťou výchovného programu pre školský internát.

V **plánoch práce** mali školy úlohy zamerané na elimináciu rizikového správania žiakov rozpracované do rôznych stratégií prevencie. Stanovené úlohy spočívali v realizácii priebežného sledovania a aktívnej ochrany pred sociálno-patologickými javmi, s cieľom zvýšiť bezpečnosť žiakov. Preventívne programy orientovali školy prevažne na oboznamovanie žiakov s prejavmi šikanovania, priebežného hodnotenia sociálnej sféry v triedach, monitorovania zmien v správaní žiakov. Preventívne aktivity školy plánovali realizovať vo forme besied, prednášok a zážitkových aktivít organizovaných v spolupráci s odborníkmi z centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) a ďalších inštitúcií, s mimovládnyimi organizáciami, zapojením do projektov (Otvorená škola, Zdravie v školách, Človek a zdravý životný štýl, Človek človeku človekom). V tomto smere väčšinou opakovane uskutočňujú anonymné dotazníkové prieskumy. Súčasťou plánu preventívnych aktivít cirkevných škôl v Žilinskom kraji boli duchovné aktivity (duchovné obnovy, dni modlitieb), na cirkevnom gymnáziu v Trenčianskom kraji sa touto tematikou plánuje zaoberať i duchovný správca školy. Na cirkevnom gymnáziu v Prešovskom kraji usmerňujú postoje žiakov k prejavom šikanovania prostredníctvom aktivít zdôrazňujúcich hlavne kresťanské hodnoty a tradície. SOŠ v Novej Bani vypracovala samostatný plán práce

praktického vyučovania s určením úloh na prevenciu šikanovania, agresívneho správania. V 3 školách v Banskobystrickom kraji boli úlohy v plánoch práce spracované len rámcovo, bez ich konkretizácie, v 2 školách (súkromné G v Banskobystrickom kraji, súkromná SOŠ v Prešovskom kraji) úlohy orientované na predchádzanie a zamedzenie šikanovania vyplývajúce z metodického usmernenia nemali zaradené. Plány práce sa vo väčšine škôl premietli aj do materiálov nižších úrovní jednotlivých zložiek školy.

Riaditelia škôl (G - 82 %, SOŠ - 98 %) uviedli v dotazníkoch, že sa otázkami šikanovania intenzívne zaoberali na zasadnutiach aj **metodické orgány**. Zistenia z dokumentácie škôl a z rozhovorov však tieto údaje úplne nepotvrdili, pretože v plánoch predmetových komisií mala problematika šikanovania menej výrazné zastúpenie. V oblasti prevencie v nich síce formálne nadväzovali na plán práce školy a deklarovali, že tematické výchovno-vzdelávacie plány jednotlivých predmetov budú reflektovať problematiku šikanovania, ale v skutočnosti v časti predmetov chýbala. Malú mieru pozornosti jej vo viacerých školách venovali aj také predmety, ktorých obsah prirodzene umožňuje začlenenie tejto spoločenskej problematiky do preberaných tém. Činnosť metodických orgánov sa v tomto smere javila skôr ako sporadická.

Úroveň koncepcnej a koordinačnej činnosti **výchovných poradcov a koordinátorov prevencie** mala v jednotlivých školách kvalitatívne odlišný charakter. Plány práce výchovných poradcov a koordinátorov (ak boli na škole ustanovení) väčšinou obsahovali konkrétne úlohy, aktivity a činnosti v rámci prevencie sociálno-patologických javov. Viacerí výchovní poradcovia vo svojej práci vychádzali z plošného zisťovania výskytu šikanovania prostredníctvom dotazníkov, z priebežnej diagnostiky žiakov. Nadväzne v spolupráci s triednymi učiteľmi zabezpečujú pri riešení existujúcich problémov užší kontakt s rodičmi. V niekoľkých prípadoch sa ich činnosť orientovala výlučne na kariérové poradenstvo. Koordinátori prevencie (s výnimkou škôl, v ktorých neboli ustanovení, alebo ich funkciu súbežne plnili výchovní poradcovia) plánujú činnosť v oblasti prevencie väčšinou v úzkej kooperácii s vedením školy, výchovným poradcom a triednymi učiteľmi. Riadia preventívne aktivity, poskytujú preventívno-výchovné konzultácie žiakom a ich zákonným zástupcom, niektorí metodicky usmerňujú činnosť pedagogických zamestnancov. Koordinátori prevencie v sledovaných školách Trnavského kraja neplnili svoje úlohy komplexným spôsobom, keďže nesústredili pozornosť na zapracovanie preventívnych programov do výchovno-vzdelávacej činnosti učiteľov jednotlivých predmetov, ich práca sa najčastejšie viazala k organizovaniu aktivít, ktoré s prevenciou šikanovania vôbec nesúviseli. Výchovní poradcovia a koordinátori prevencie sa podieľajú na realizácii preventívnych činností v úzkom kontakte s rôznymi organizáciami a inštitúciami v jednotlivých regiónoch i mimo nich (CPPaP, centrum voľného času, úrad verejného zdravotníctva, okresná prokuratúra, Národná spoločnosť pre prevenciu kriminality, trestné právo a súdnictvo v Žiline, Policajný zbor SR). V Žilinskom kraji nadviazali spoluprácu s Detským krízovým centrom Náruč v Žiline, Krízovým strediskom Páلكovo centrum v Liptovskom Mikuláši, organizáciou Áno pre život v Rajeckých Tepliaciach, Ústavom pre výkon trestov v Sučanoch. V spolupráci s výchovnými poradcami a koordinátormi aj mnohí triedni učitelia orientovali náplň triednických hodín na prevenciu negatívnych javov v školskom prostredí.

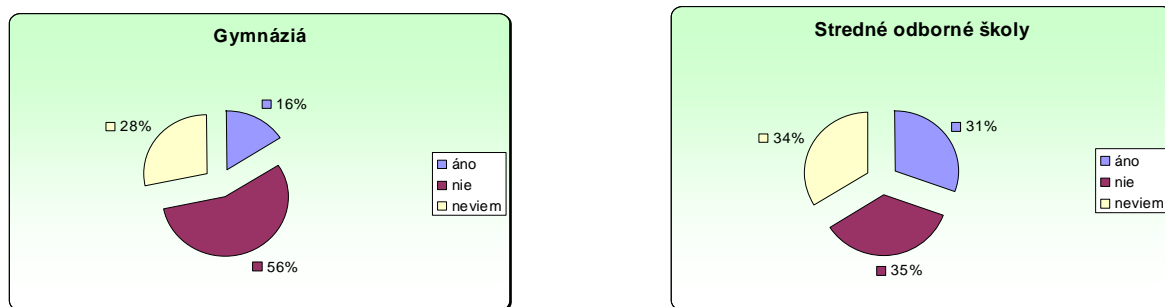
Skutočnosť, že v niektorých školách funkciu koordinátora prevencie súbežne plnil výchovný poradca alebo koordinátor vôbec nebol ustanovený, výraznou mierou znižuje funkčnosť systému prevencie na školách.

Z materiálov, ktoré školy predložili je zrejmé, že v **predchádzajúcom** (tiež aj v tomto) **školskom roku** v súčinnosti jednotlivých zainteresovaných zložiek (výchovný poradca, koordinátor prevencie, triedny učiteľ, metodické orgány) venovali pozornosť danej problematike na rôznej úrovni. Organizovali prednášky s odborníkmi, besedy o trestnoprávnej zodpovednosti, o zdravom životnom štýle a duševnom zdraví, besedy so psychológom zamerané na zamedzenie šikanovania, vytvárali pre žiakov pestrú ponuku aktivít v spoločenskej, kultúrnej a športovej oblasti (výchovné koncerty, filmové predstavenia,

výstavy, príprava kultúrnych programov pri rôznych príležitostiach, výlety, exkurzie, športové súťaže, krúžková činnosť), ktoré podporovali vzájomnú spolupatričnosť a dobré vzťahy medzi žiakmi v škole a v internáte. Školy realizovali preventívne programy (Správaj sa normálne, Cesta k emocionálnej zrelosti, Adaptačné problémy pri prechode na strednú školu, pokračovali v PEER programoch) a projekty (Stojím pevne na nohách, Jeden svet na školách, Projekt školských ombudsmanov), 1 SOŠ je zapojená do projektu Človek človeku človekom, ktorý je realizovaný s finančnou podporou MŠ SR. Ojedinele si školy v Košickom kraji vytvorili preventívne projekty pod patronátom žiackych školských rád (ŽŠR). V Trnavskom kraji boli v 2 SOŠ súčasťou plánovaných, ale aj uskutočnených aktivít skupinové činnosti založené na interaktívnych technikách, v 7 školách realizovali preventívne činnosti viac formálne než v priamom kontakte so žiakmi, keďže neuskutočňovali ani jednorazové aktivity smerujúce k výskytu šikanovania, či jeho prvkov a nezisťovali sociálne vzťahy medzi žiakmi. V deklarovanej spolupráci s odborníkmi prevažuje vo viacerých prípadoch skôr nesystematický charakter bez nadväznosti na žiakov a pedagogických zamestnancov školy, ktorý nie je zárukou účinnej prevencie. V cirkevných školách (Prešovský a Žilinský kraj) prispeli k prevencii šikanovania duchovné cvičenia pre žiakov a pedagógov, ktoré smerovali k rozvíjaniu pozitívnych morálnych hodnôt (tolerancia, úcta, vzťahy medzi ľuďmi) ako aj duchovné obnovy zamerané na seba prijatie a sebahodnotenie, individuálne rozhovory s katechétom, účasť žiakov na etickom sympóziu Okno do duše človeka v Nitre. Na cirkevnom G v Bratislavskom kraji mali žiaci možnosť rozvíjať sociálne cítenie zapojením sa do programov Misijná burza, Tehlička pre misie.

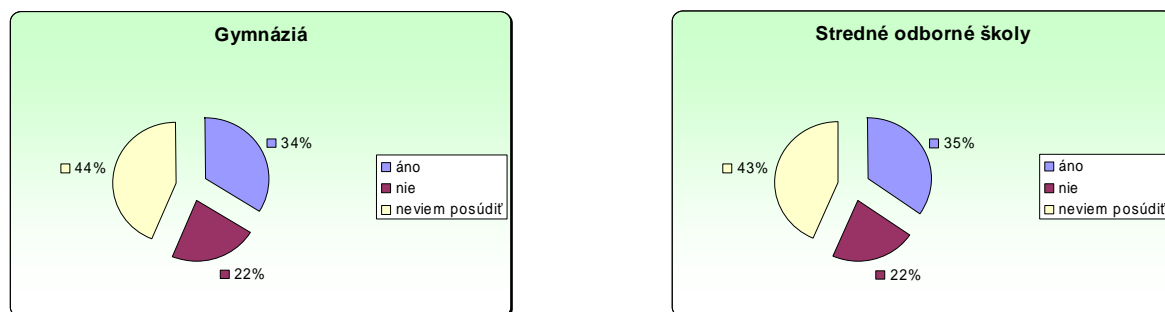
Uskutočnenie prednášok a aktivít súvisiacich s prevenciou šikanovania v tomto alebo v predchádzajúcom školskom roku potvrdilo v dotazníku iba 16 % žiakov G a 31 % žiakov SOŠ (graf č. 1). Vyjadrenia je však potrebné brať s určitou rezervou, pretože z rozhovorov so žiakmi vyplynulo, že mnohí nevedia jednoznačne rozlíšiť, ktoré prednášky alebo organizované aktivity boli cielene zamerané na prevenciu násillia a šikanovania. Obsahová náplň, pútavosť a zaujímavosť aktivít hodnotilo vyše 30 % respondentov pozitívne.

Graf č. 1 Uskutočnili sa v tomto alebo v predchádzajúcom školskom roku prednášky, aktivity k prevencii šikanovania?

Snahou škôl je venovať danej problematike zvýšenú pozornosť. Riaditelia vo svojich vyjadreniach uvádzali 100 % spokojnosť s vymedzením priestoru sledovanej problematike. Spochybnili to však žiaci, keďže iba viac ako tretina respondentov odpovedala v tomto smere kladne, 22 % pociťovalo nedostatok možností predovšetkým na otvorenú komunikáciu s odborníkmi z praxe (graf č. 2). Členovia žiackych školských rád hodnotili túto situáciu priaznivejšie, 68 % z nich na G a 50 % v SOŠ považovalo vymedzený priestor za dostatočný.

Graf č. 2 Poskytuje škola dostatok priestoru k problematike šikanovania?

Pedagogickí zamestnanci škôl boli prevažne na pedagogických radách, pracovných poradách oboznámení s formami prejavov šikanovania, s príčinami jeho vzniku a negatívnymi dôsledkami pre obeť i agresorov, so spôsobmi preventívneho pôsobenia, s diagnostikou. Zdôraznený bol nevyhnutný kontakt s príslušnými odbornými inštitúciami. Viaceré školy zverejnili na nástenkách číslo linky dôvery a upozornili na webovú stránku, ktorá disponuje materiálmi súvisiacimi s predchádzaním a riešením šikanovania. Riaditelia 60 % sledovaných škôl deklarovali, že zabezpečili pre pedagogických zamestnancov vzdelávanie k tejto problematike. Najčastejšie využívali prednášky, besedy pripravené odborníkmi, poskytovali možnosť účasti na workshopoch, ktoré usporiadali metodicko-pedagogické centrá. Na vzdelávaní sa podieľali aj výchovní poradcovia a koordinátori prevencie po absolvovaní špecializovaných seminárov, v Košickom kraji väčšina z nich disponovala certifikátom o absolvovaní priebežného vzdelávania v sledovanej oblasti. V 5 školách v Nitrianskom kraji využili seminárnu formu a organizovali metodický deň, v rámci konferencie Združenia katolíckych škôl sa pre učiteľov cirkevného gymnázia uskutočnil seminár na tému Agresia a šikanovanie na školách. Spoluprácu z CPPaP a ďalšími odbornými pracoviskami hodnotili riaditelia škôl (97 %) ako veľmi prospešnú pri zabezpečovaní odstraňovania negatívnych javov. Najviac ocenili priamu pomoc pri riešení konkrétnych problémov alebo organizovaní aktivít s triedou. Menšia časť riaditeľov uprednostňuje samovzdelávanie prostredníctvom webových stránok a dostupnej odbornej literatúry. Z rozhovorov s jednotlivými skupinami pedagogických zamestnancov v Trnavskom kraji však napriek tomu, že sú často so šikanovaním v bezprostrednom kontakte, vyplynulo, že ich vedomosti o mechanizmoch tohto javu sú nepostačujúce. Súvisí to zrejme s tým, že doposiaľ existujúce vzdelávanie neposkytuje v tejto oblasti ucelené poznatky o zákonitostiach skupinového života, v príprave učiteľov cítelne chýba systematický zážitkový výcvik v práci so skupinovú dynamikou.

V **pracovnom poriadku** niektorých škôl nie je uvedené stanovenie oznamovacej povinnosti a určenie postupu pre pedagogických a nepedagogických zamestnancov v prípade zistenia prejavov násilia a šikanovania.

Spôsob a miera **informovanosti rodičov** zo strany škôl sú rozdielne. Väčšinou boli prostredníctvom triednych učiteľov oboznámení na triednych aktívoch s podstatou, formami, nebezpečnými dôsledkami šikanovania s dôrazom na opatrenia, ktoré vyplývajú z porušenia školského poriadku. Školy využili tiež prednášky odborníkov, umožnili rodičom konzultácie so školským psychológom, veľký význam pripisujú spolupráci rodičov s triednym učiteľom, výchovným poradcom. Viaceré z nich vydali školský časopis, pripravili tematicky zameraný leták. Aktivity pre rodičov s problematikou šikanovania zabezpečilo 58 % G, 69 % SOŠ. Výrazným nedostatkom je, že zvyšná časť škôl poskytla rodičom len obmedzené informácie, prípadne ich vôbec neinformovala.

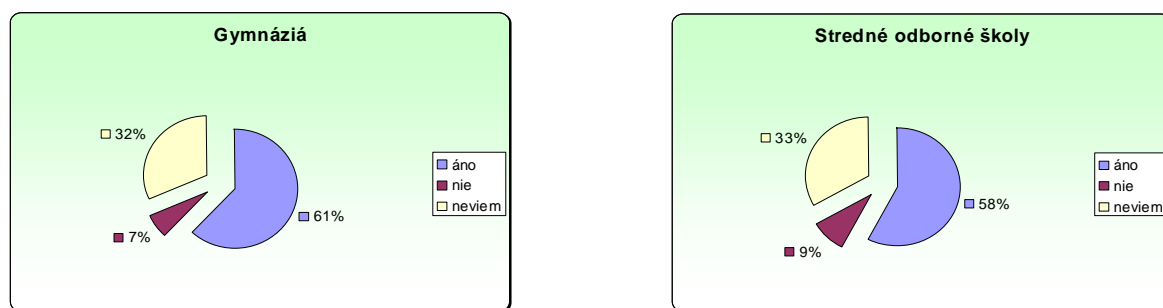
Riešenie problematiky šikanovania

Opatrenia na zamedzenie šikanovania a riešenie jeho výskytu boli najkonkrétnejšie rozpracované v školských poriadkoch. Prevažne jasne formulovali pravidlá správania a tiež

sankcie za ich porušovanie. Uvádali právo žiakov na ochranu pred násilím, zdôrazňovali neprípustnosť správania, ktoré môže byť posudzované ako prejav šikanovania, obmedzovania osobnej slobody iných žiakov a učiteľov. Vo väčšine z nich bola zapracovaná oznamovacia povinnosť žiakov v prípade podozrenia na prítomnosť šikanovania. Súčasťou niektorých školských poriadkov bolo upozornenie na možnosť oznámenia závažných prípadov neadekvátneho správania Policajnému zboru SR. Nedostatkom bola ich nekompletnosť, niektoré z nich neobsahovali podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia žiakov pred sociálno-patologickými javmi, iné neuvádzali formy postihu za nedodržanie zapracovaných pravidiel.

S uvedeným materiálom boli na začiatku školského roka žiaci oboznámení na triednických hodinách. Avšak iba 61 % žiakov na G a 58 % v SOŠ uviedlo, že školský poriadok reflektuje problematiku šikanovania, značná časť respondentov (viac ako 30 %) si nespomenula na konkrétne povinnosti a práva súvisiace s problémom násillia v škole, zvyšná časť odpovedala záporne (graf č. 3).

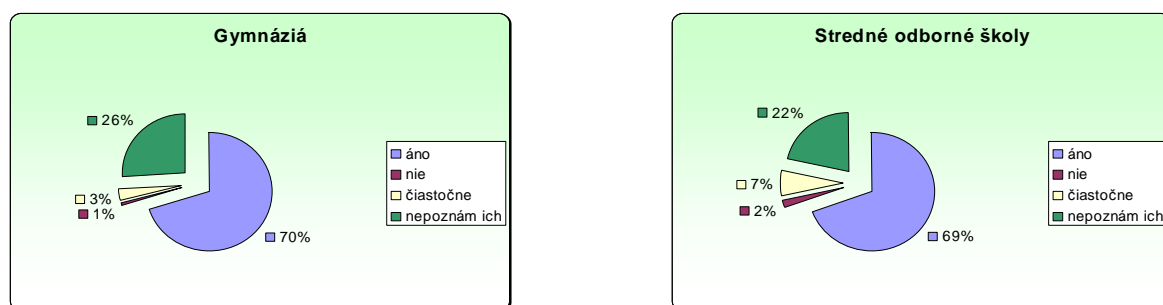
Graf č. 3 Rieši školský poriadok problematiku šikanovania?

Vyjadrenia riaditeľov a členov žiackej školskej rady týkajúce sa akceptovania názorov žiakov a ich zapojenia do riešenia konkrétnych prípadov šikanovania sa niekde rozchádzali. Z dotazníkov vyplynulo, že 73 % riaditeľov G a 79 % riaditeľov SOŠ akceptovalo pri tvorbe školského poriadku názory žiakov týkajúce sa problematiky šikanovania. Členovia žiackej školskej rady uviedli, že ich námety a pripomienky boli zapracované iba čiastočne (37 % - G, 43 % - SOŠ) alebo neboli zapracované vôbec (39 % - G, 41 % - SOŠ). Do riešenia sledovanej problematiky zaangažovali riaditelia členov žiackej školskej rady na 58 % - G a v 52 % - SOŠ, zvyšné školy buď žiacku školskú radu nemali ustanovenú, alebo sa jej činnosť začala len v tomto školskom roku. Vo viacerých školách sa neangažovala z dôvodu, že sa nevyskytli problémy, ktoré by vyžadovali jej spoluúčasť na riešení, prípadne pre pasivitu svojich členov. Na G uviedlo účasť na riešení identifikovaného problému necelých 8 % členov žiackej školskej rady, v SOŠ vyše 14 %. Iba 8 % respondentov v SOŠ sa podieľalo na organizovaní akcií zameraných na predchádzanie a zamedzenie šikanovania, na gymnáziách aktívny podiel členov žiackej školskej rady potvrdilo 15 % respondentov. Nízka angažovanosť žiackej reprezentácie v riešení rizikových situácií sprevádzajúcich život v škole signalizuje nedostatky vo vzájomnej komunikácii učiteľov a žiakov.

Takmer zhodné bolo zastúpenie žiakov v oboch typoch stredných škôl (70 % na G, 69 % v SOŠ), ktorí považujú represívne opatrenia školského poriadku namierené proti agresorom za účinné, zvyšok ich buď nepozná (G - 26 %, SOŠ - 22 %) alebo ich hodnotí (G - 4 %, SOŠ - 9 %) len ako čiastočné až úplne nedostatočné (graf č.4).

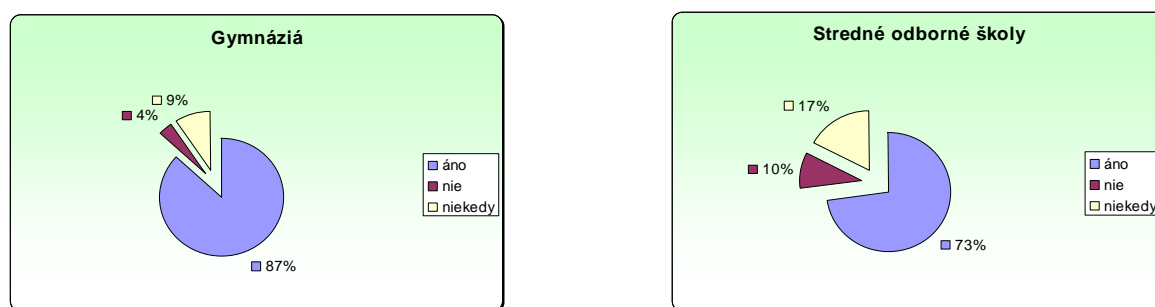
Graf č. 4 Súhlasíš s pravidlami školského poriadku, ktoré sa týkajú násilia a šikanovania?

Vo voľných odpovediach žiakov rezonovala názorová rozdielnosť na uplatnenie trestu v závislosti od miery intenzity šikanovania. Časť navrhovala zachovanie postupnosti – forma pohovoru so psychológom, zaktivizovanie spolupráce s rodičmi, až v prípade ich neúčinnosti uplatnenie radikálnejšieho postihu. Medzi opatreniami najviac uvádzali pokarhanie, zníženie známku zo správania, v SOŠ sa častejšie vyskytlo vylúčenie zo štúdia, umiestnenie vo výchovnom/nápravnom zariadení. Vyskytol sa názor, ktorý šikanovanie iných prezentuje ako formu kompenzácie problémov agresora, preto odporúčajú odbornú pomoc (liečba psychológom). Pokým viacerí jedinci považovali trest za nesprávne riešenie, iní ho naopak výrazne preferovali, niektorí navrhli vyvodzovať voči agresorom oveľa prísnejšie dôsledky, ako ich uvádzajú jednotlivé školské poriadky. V prípade výskytu šikanovania uprednostnili jeho zverejnenie, rozhodne odmietajú utajovanie. Zároveň navrhli, aby jednotlivé identifikované prípady slúžili ako nástroj prevencie šikanovania tým, že sa stanú predmetom širokej diskusie, ktorá by pomohla odhaliť korene tohto javu.

V súvislosti s pocitom istoty a bezpečnosti v škole vyjadrilo spokojnosť 87 % respondentov na G a 73 % v SOŠ. V škole sa necítia bezpečne 4 % žiakov na G a 10 % v SOŠ (graf č.5).

Graf č. 5 Máš v škole pocit bezpečia ?

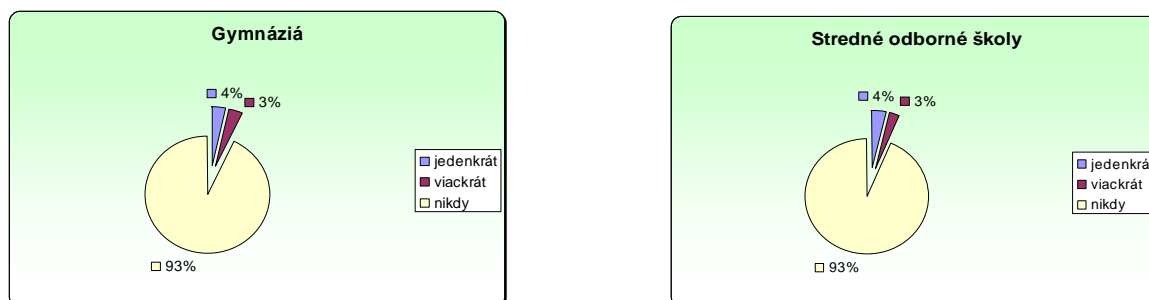
Pri zisťovaní výskytu šikanovania v škole uviedlo vyše 42 % riaditeľov G, 62 % riaditeľov SOŠ, že boli o prejavoch šikanovania medzi žiakmi informovaní prostredníctvom svojich zamestnancov. Ku konkrétnym prípadom patrilo verbálne šikanovanie (nadávky, slovné urážky, vyhrážanie, slovné útoky, výsmech, ponižovanie), ojedinele sa vyskytlo fyzické napadnutie, zosmiešňovanie spolužiaka prostredníctvom www stránky, vymáhanie vecí (peňazí, desiaty), izolácia niektorých žiakov v kolektíve.

Podľa závažnosti jednotlivých prípadov zvolili riaditelia postup a spôsob ich riešenia: pohovor s agresorom, kontakt a spoluprácu s rodičmi, v cirkevnej škole aj s kňazom, odborný zásah psychológa, školského psychológa. Priamy výskyt šikanovania riešili aj v spolupráci s políciou. V opodstatnených prípadoch využili výchovné opatrenia zo školského poriadku. Akútny problém bol najčastejšie vyriešený prestupom agresora do inej školy, jeho

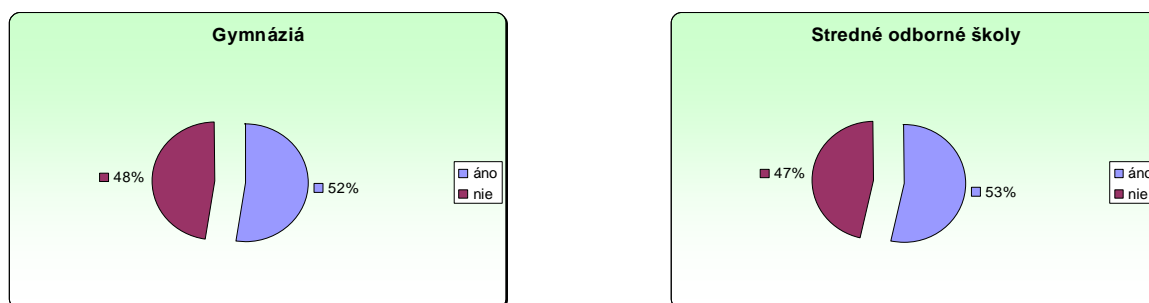
podmienečným vylúčením, či vylúčením zo štúdia sprevádzaného zníženou známkou zo správania, dvakrát išlo o vylúčenie z internátu.

Z dotazníka zadaného žiakom vyplynulo, že doteraz sa so **šikanovaním stretla viac ako polovica respondentov**, pričom 7 % bolo obeťou šikanovania (graf č. 6, 7). Za agresorov označovali častejšie spolužiakov z triedy, v menšej miere žiakov z inej triedy. Agresori používali prevažne psychické formy šikanovania (G - 64 %, SOŠ - 60 %), fyzické napadnutie (G - 21 %, SOŠ - 25 %), vynučovanie služieb (13 %).

Graf č. 6 Bol si v škole šikanovaný?

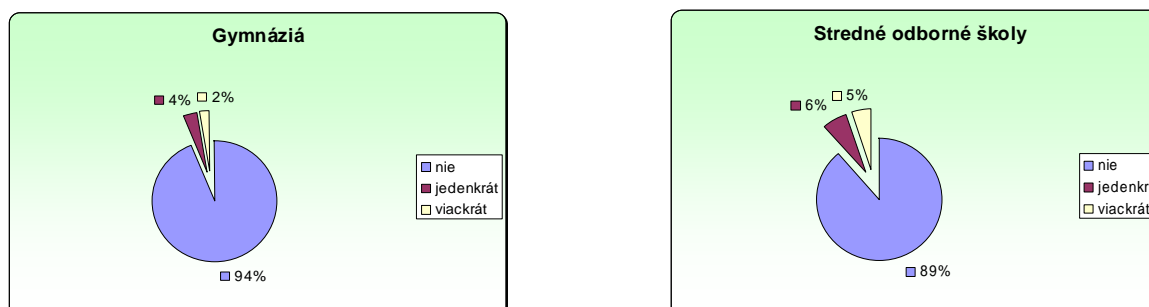
Graf č. 7 Bol si svedkom šikanovania?

Obete šikanovania o probléme informovali najčastejšie rodičov (G - 8 %, SOŠ - 7 %), priateľa (G - 7 %, SOŠ - 6 %). Z pedagogických zamestnancov školy najviac dôverovali triednemu učiteľovi (G - 3 %, SOŠ - 3 %), necelého pol percenta sa zdôverilo inému učiteľovi, riaditeľovi školy (G - 0,3 %, SOŠ - 0,7 %). Zostáva na zváženie nízka dôvera výchovnému poradcovi (0,5) a skutočnosť, že sa nikto neobrátil na koordinátora prevencie. Z dotazníkov určených členom žiackej školskej rady dokonca vyplynulo, že z nich 45 % na G a 46 % v SOŠ nevie, kto je na škole do tejto funkcie ustanovený, čo potvrdilo nezabezpečenie dostatočnej informovanosti žiakov zo strany školy.

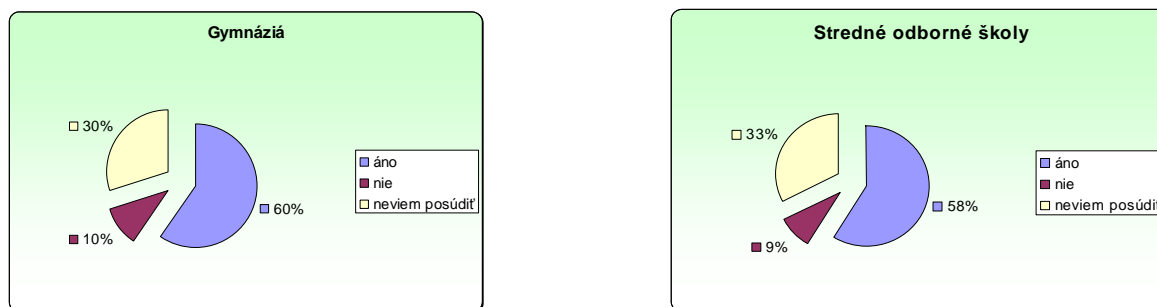
V dotazníku časť oslovených (6 % žiakov G, 11 % žiakov SOŠ) priznala svoju účasť na šikanovaní (graf č. 8).

Graf č. 8 Bol si aktérom šikanovania?

V tomto kontexte je potrebné uviesť, že iba 60 % respondentov na G a 58 % v SOŠ hodnotilo učiteľmi zvolený spôsob na zaistenie disciplíny v škole ako primeraný (graf č. 9). Vo voľných odpovediach **značná časť žiakov poukázala najmä na pasívny, vyhýbavý postoj učiteľov k prejavom šikanovania**, dokonca na tolerovanie neadekvátneho správania bez akéhokoľvek upozornenia. Za vážnu príčinu nedisciplinovanosti na hodinách považovali nedostatočný rešpekt učiteľov u žiakov. Mnohí vyslovili **sklamanie z nerovnakého prístupu ku žiakom** (uprednostňovanie obľúbených žiakov, rozdielny postoj v závislosti od sociálnej štruktúry rodiny).

Graf č. 9 Volia učiteľia primeraný spôsob na udržanie disciplíny v škole?

Preventívne opatrenia školy v oblasti prítomnosti násillia a šikanovania mnohí respondenti väčšinou **nepovažovali za dostatočné**. Predovšetkým navrhli, aby sa učitelia zaoberali identifikáciou agresorov a vyvodzovaním primeraných konzekvencií. Ako najefektívnejší spôsob zamedzujúci šikanovaniu uviedli predchádzanie tomuto negatívne mu javu, dôsledné monitorovanie situácie v škole, systematické výchovné pôsobenie, k čomu môžu podľa nich účinné prispieť viaceré možnosti: dôslednejšie vykonávanie pedagogického dozoru v škole a v internáte, nainštalovanie kamerového systému, rozhovory so psychológom, viac aktivít pre mladých ľudí s cieľom ich vzájomného spoznávania sa. Ďalšia skupina respondentov sa domnievala, že je nevyhnutný kvalitatívny posun vzájomných vzťahov medzi učiteľmi a žiakmi, ktorý by viedol k prehĺbeniu dôvery. Situáciu by podľa nich zlepšila aj väčšia informovanosť o probléme, pričom poskytovateľom informácií by mali byť predovšetkým odborníci.

Záver

Problematiku šikanovania sledované subjekty zapracovali do školskej dokumentácie na kvalitatívne rôznej úrovni. Väčšina mala vypracované preventívne systémové aktivity a programy, ktorých cieľom je predchádzať všetkým formám negatívnych javov v školskom i mimoškolskom prostredí, eliminovať rizikové správanie hneď v počiatočnom štádiu. Rozpracovanie jednotlivých zámerov v dokumentoch má v mnohých prípadoch deklaratórny charakter, uplatnenie v praxi je nedostatočné. Neuskutočňuje sa v plnej miere dôsledné koordinovanie výchovného procesu tak, aby boli preventívne programy nielen zapracované, ale aj realizované vo výchovno-vzdelávacej činnosti v celom komplexe.

Na základe analyzovaných dotazníkov sa šikanovanie na stredných školách vyskytlo viac v SOŠ ako na gymnáziách. Oznamované prípady šikanovania riaditelia škôl riešili a evidovali, voči agresorom väčšinou uplatnili školami stanovené opatrenia podľa miery ich previnenia. Niektoré školy v rámci prevencie nevychádzali z poznania situácie v škole, nezohľadňovali vzťahovú rovinu vo vnútri skupín žiakov. Konkrétne aktivity, ktoré by čiastočne mohli prispieť k riešeniu problému sa často konali iba sporadicky. Existujúce šikanovanie buď nebolo identifikované vôbec, resp. ak bolo potvrdené, najčastejšie ho riešili triedni učitelia s rodičmi agresorov, niekedy s vedeniami škôl.

Pozitívnu stránkou škôl je aktívna snaha vytvoriť pre žiakov bezpečné prostredie, čo potvrdili aj vyjadrenia respondentov v dotazníkoch. Realizovanie a splnenie plánovaných úloh a aktivít vo vzájomnej kooperácii všetkých zainteresovaných zložiek, využitie odbornej spolupráce, rešpektovanie školského poriadku vytvárajú dobré predpoklady na zachovanie vhodných podmienok pre ďalší sociálny rozvoj žiakov. Zo zistení vyplýva, že je veľmi dôležité, aby si pedagogickí zamestnanci na rôznych funkčných úrovniach (riaditeľ školy, výchovný poradca, koordinátor prevencie, triedny učiteľ, učiteľ) uvedomili, že práve oni majú v rukách silnú zbraň na úspešné zvládnutie boja s fenoménom násilia. Ich postupy musia vychádzať z vybudovanej dôvery medzi učiteľmi a žiakmi, z dôslednej odbornej prípravy, ktorá by mala predovšetkým viesť k pochopeniu podstaty šikanovania a k efektívnemu postupu v oblasti jej prevencie na jednej strane a v poskytnutí účinnej pomoci v prípade odhalenia existujúceho šikanovania na strane druhej.

Výrazne pozitívne zistenia

- pocit bezpečnosti žiakov na školách
- spolupráca s odborníkmi v oblasti sledovanej problematiky

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- ustanovenie koordinátora prevencie
- informovanosť rodičov o možnostiach predchádzania a riešenia výskytu negatívnych javov
- vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie a výskytu šikanovania orientované na využitie zážitkových aktivít a skupinových činností založených na interaktívnych technikách
- zaangažovanosť žiakov do tvorby školského poriadku
- spoluúčasť členov žiackej školskej rady pri riešení problematiky nežiaduceho správania medzi žiakmi
- efektivita práce metodických orgánov v preventívnej činnosti
- praktická realizácia rozpracovaných systémových aktivít zameraných na zamedzenie šikanovania

Opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov

Na základe zistení Štátna školská inšpekcia uplatnila voči kontrolovaným subjektom **46 odporúčaní**, ktoré sa týkali najmä: ustanovenia koordinátora prevencie, vytvorenia žiackej školskej rady, vymedzenia oznamovacej povinnosti pre pedagogických a nepedagogických zamestnancov v prípade zistenia šikanovania v pracovnom poriadku, vypracovania preventívno-výchovného programu, smerovali ku konkretizácii systémových aktivít školy, k zabezpečeniu vzdelávania pre pedagógov v oblasti súvisiacej so sledovanou problematikou, k stanoveniu jednoznačných pravidiel správania sa žiakov v školskom poriadku a sankcií za ich porušenie. Na **1** súkromnom G uložila prijať konkrétne **opatrenia** v súvislosti s neprerokovaním školského poriadku, na **1** štátnom G uložila **opatrenie** doplniť školský vzdelávací program a ďalšiu pedagogickú dokumentáciu o systémové aktivity k prevencii a riešeniu šikanovania v školskom prostredí.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- realizovať funkčný systém účinných preventívnych opatrení na zamedzenie šikanovania, ktorý je založený na poskytovaní informácií a pomoci žiakom, rodičom a učiteľom
- rozpracovať problematiku prevencie nielen v teoretickej rovine, ale riešiť ju aj prakticky
- zabezpečiť v spolupráci s kompetentnými orgánmi a inštitúciami odbornú prípravu pedagogických zamestnancov k problematike šikanovania

- uprednostňovať pri výbere do funkcie výchovného poradcu a koordinátora prevencie tých učiteľov, ktorým žiaci dôverujú

Metodicko-pedagogickému centru

- zamerať vzdelávacie aktivity pedagogických zamestnancov na formy skupinovej práce rozvíjajúcej zručnosti v oblasti prevencie a riešenia šikanovania